

Actituds polítiques de Sobrequés

•••••
JOSEP CLARA I RESPLANDIS

D'arrels profundament gironines, Santiago Sobrequés va néixer en el si d'una família de la classe mitjana, vinculada al sector cultural i comercial. El seu pare, Tomàs Sobrequés Masbernà (1878-1945), va ser músic, professor d'aquesta mateixa especialitat a l'Escola Normal i fundador d'una botiga d'instruments musicals. La seva mare, Dolors Vidal Duran (1881-1970), de qui en tot cas heretà la inclinació professional, era professora agregada de Lletres a la mateixa Normal.

El pare de Sobrequés pertanyia al Centre Catalanista de Girona; era membre, doncs, de la Lliga Regionalista i fou un dels candidats d'aquesta formació política que no sortí elegit en les eleccions municipals del 1931, les que conduïren a la proclamació de la República.

Catalanista d'esquerres

Santiago Sobrequés tenia 20 anys el 1931. S'acabava de llicenciar en Filosofia i Lletres, i va viure la plena eufòria de la instauració del règim democràtic. Per contraposició al pare, i pel moment històric, se situà més a l'esquerra a nivell polític. De la mateixa manera que ho va fer el seu amic Jaume Vicens Vives, admirà la figura de Macià i anhelà la transformació social.

El maig de 1931, precisament, el jove Sobrequés va comentar els incidents enregistrats a Barcelona amb motiu de la Festa del proletariat i denuncià l'acció pertorbadora d'elements completament aliens a les reivindicacions obreres, article al qual pertanyen aquests paràgrafs:

La «qüestió social» a Espanya no té, en gravetat, comparació a la que es presenta en altres països més avançats. El que succeeix és que al nostre país no ha estat mai objecte de l'atenció deguda, essent en el sentit de reformes socials Espanya un dels països més atrassats del món. Però el canvi de règim del 14 d'abril ens posa en el camí de la solució. Ningú no pot dubtar que els homes de la República pensen dedicar a aquest problema tota l'atenció que mereix, però no podem exigir-los solucions que per massa prematures podrien donar resultats contraproductius, si considerem la desorganització de la classe treballadora arreu d'Espanya, excoent, naturalment, els grans nuclis urbans.

El problema requereix un estudi molt pregon; col·laborem tots, segons la mesura de les nostres possibilitats, a la seva justiciera solució, fomentant especialment l'organització i la cultura dels obrers; perquè sàpiguen cap on deuen orientar llurs activitats per a trobar el camí de la seva redempció» (1).

No fóra il·lògic de pensar que Sobrequés, com Vicens, fos un entusiasta de la Unió Socialista de Catalunya (2). Però,

Sobrequés es va comprometre amb moltes empreses perquè el país pogués continuar essent el país.

des de bon començament, es presenta com un home moderat. A l'hora de sindicar-se ho féu a la Unió General de Treballadors.

La situació política del moment, el fet que Catalunya s'autogovernés a través de l'Estatut d'Autonomia del 1932, va afermar també el sentiment catalanista de Sobrequés, que arribà a plantejar la possibilitat d'uns Països Catalans. Ho féu el 1936, quan glossava la impossibilitat de l'Estat pirinenc d'ençà de la derrota de Muret (1213), i reconeixia que si França havia sabut reeixir en l'obra assimiladora, «en

canvi, en el camí peninsular hi ha tants horitzons, tants objectius no assolits encara...» I afegia: «Ultra això, el despertar de Catalunya no és complet. Hi ha una Catalunya a les planes valencianes que tot just comença a moure's en la semiinconsciència del despertar. Hi ha una Catalunya insular que dorm encara profundament. Tot això almenys fins avui. Però demà... qui sap! El món dóna tantes voltes...» (3).

La guerra i la postguerra

Quan va esclatar la guerra, Sobrequés tenia 26 anys i treballava a l'Institut de Terrassa. Fou mobilitzat el 1937 i destinat al front de l'Ebre. El 1939 repassà la frontera amb l'exèrcit republicà i va ingressar, durant uns dies, al camp de concentració d'Argelers. Retornat a l'Espanya nacional, el febrer de 1939, va figurar com a presoner de guerra al camp de concentració «Plaza de Toros» de Santander, on romangué quaranta dies. Després ingressà al regiment de Ceuta i va entrar a Madrid amb l'exèrcit nacional. Acabada la guerra, va haver d'anar a Ceuta amb el seu regiment, i després fou desmobilitzat (4).

Aleshores es trobà sense plaça a l'Institut, ja que els cursats de 1933 no foren tinguts en compte. Es presentà a les oposicions de catedràtic de 1940 i no va tenir sort. L'any següent repetí l'ope-

ració, i de vuit seleccionats Sobrequés obtingué la tercera posició. Aquell mateix any el seu amic Jaume Vicens, catedràtic nominal de l'Institut de Figueres, fou suspès —com a resultat de les de-

Sobrequés pensava que l'historiador no podia contemplar la societat estant-ne al marge.

puracions— per dos anys de sou i feina, traslladat fora de Catalunya i inhabilitat per exercir càrrecs de confiança en institucions culturals i d'ensenyament (5).

Casat des del 1940, Sobrequés va aconseguir l'estabilitat en el treball el 1943, quan va obtenir el trasllat definitiu a Girona, on compaginà les tasques de l'ensenyament amb les de pare de família i les de la investigació històrica amb vista a la tesi doctoral. Aquesta darrera fou enlestida el 1950, sota el títol de «Los Margarit y el Ampurdán. Precedentes de la guerra civil catalana de 1462-1472», mai no publicada, però font de nombrosos treballs posteriors.

Les circumstàncies del moment no permeteren que Sobrequés publicés cap treball en català fins al 1959. Però tampoc no col·laborà a *Los Sitios*, diari del partit únic. Les comptades col·laboracions en aquest mitjà foren només tres articles, que van aparèixer-hi el 1957 (sobre el centenari de la insaculació en les eleccions municipals), el 1960 (sobre la mort de Vicens Vives) i el 1962 (sobre el setge de 1462).

Acostament al franquisme

Mentre que Vicens, per tal d'aconseguir una càtedra d'Universitat, va haver de ser molt més condescendent amb el franquisme, i hagué de demostrar uns mèrits per a ser ben vist, Sobrequés no va tenir tanta necessitat.

No obstant això, el 1954 —no sabem si perquè preveia canvis en el sistema— va presentar-se a les eleccions municipals com a candidat del terç familiar. Acceptà la candidatura a instància del secretari particular del governador civil, és a dir, de Cosme Casas, que havia donat

classes de dibuix a l'Institut i era delegat provincial del Servicio Español del Magisterio, i a més a més tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Girona. Hom diu que Cosme Casas volia promocionar Sobrequés, perquè era una persona de vàlua.

Les eleccions se celebraren el dia 21 de novembre de 1954. Però Sobrequés va situar-se en el setè lloc, pels vots que hom li atorgà, i no va ser elegit regidor perquè les vacants a cobrir eren només tres.

Els resultats obtinguts per cada candidat foren els següents:

Josep Vázquez Padrós	2.249 vots
Agustí Ordis Vila	2.187 vots
Josep Bordas Brascó	2.131 vots
Salvi Sendra Ribas	2.018 vots
Lluís Pèlach Feliu	1.640 vots
Joan Negre Rovira	1.639 vots
Santiago Sobrequés Vidal	1.633 vots
Santiago Casadevall Martínez	1.522 vots
Francesc Gómez Cama	1.367 vots

En conseqüència, els tres primers candidats foren elegits regidors del terç familiar. Tanmateix, com a impressió del desenvolupament de la jornada electoral, són significatives les paraules que el governador civil i jefe provincial del Movimiento, Luis Mazo Mendo, adreçà a Tomàs Romojaro Sánchez, vice-secretari general del Movimiento:

Dos letras para darte cuenta de la impresión de las elecciones de los concejales

que sustituyen a los del tercio de cabezas de familia que cesan.

En la capital, que da la tónica, ha acontecido un hecho que debe llenarnos de satisfacción como falangistas. Todos los de la candidatura eran igualmente recomendables, pero siempre las personas son más o menos matizadas. Lo que ahora es matiz, mañana, en el devenir del tiempo, puede ser partido político. Pues bien; ha salido en cabeza el camarada José Vázquez Padró, de la Vieja Guardia y conocido por todo el mundo como tal. Puedo asegurarte que no se ha hecho la menor presión para que se le vote, porque me he podido permitir el lujo de asistir cruzado de brazos a la contienda electoral.

Este hecho es bastante elocuente y pregonera que se ha calado en el sentir nacional.

La gente fluía continuamente a las mesas y hacía sus combinaciones tachando nombres» (6).

Comptat i debatut: el 1954 Sobrequés era considerat addicte i recomanable, i ell s'havia deixat seduir momentàniament per algunes il·lusions que finalment no cristal·litzaren. Era considerat addicte com a funcionari de l'Estat, i recomanable, pel seu prestigi i la seva carrera en el camp de la cultura. Però és també evident que hi havia gent més fidel al sistema.

Un altre episodi que demostra la bona consideració que hom li tenia des del règim és el fet que, l'any 1960, Sobrequés fos nomenat director de l'Insti-

tut Nacional d'Ensenyament Mitjà de Girona. El ministre d'Educació Nacional d'aleshores era el falangista Jesús Rubio García-Mina; el director general d'Ensenyament Mitjà, un barceloní: Llorenç Vilas López, catedràtic d'Universitat, vinculat a l'Opus.

Sobrequés no estava inscrit com a militant de FET y de las JONS com ho eren els seus antecessors en el càrrec (Josep Gener i Joaquín Florit), però era un dels catedràtics d'Institut més coneguts, sobretot pels llibres de text, i així mateix s'havia guanyat un lloc de prestigi en els ambients culturals. Per això, el 1957, havia estat nomenat membre corresponent de la Real Academia de la Historia.

El càrrec de director de l'Institut de Girona, que va detenir fins al 1969, significava una mostra de confiança ben important. Es pot dir que Sobrequés era la màxima representació del ministeri a Girona, el delegat del ministre a la província. I aquest servei comportava, de rebot, d'altres servituds. Fou una etapa en què el professor Sobrequés hagué d'alternar repetidament amb les primeres autoritats, i no solament a les processons. Així, el 1966, va ser vice-president de la Junta Electoral Provincial encarregada de desplegar i vetllar el desenvolupament del referèndum sobre la Llei Orgànica de l'Estat.

Mal vist pel darrer franquisme

Però, tot i que sempre va saber moure's d'una manera gens extremista, Sobrequés —a la segona part del decenni de 1960— oferia una imatge de persona compromesa amb la realitat catalana, la qual el dugué a participar en la fundació de la llibreria «Les Voltes» i el premi Prudenci Bertrana, i més endavant a integrar-se en les activitats d'Òmnium Cultural i l'Institut d'Estudis Catalans. L'any 1967 va declarar que els seus polítics preferits eren Mitterrand i U-Thant, i que admirava Suïssa entre els països del món (7). Aquell mateix any va inaugurar una secció d'opinió a *Presència*, signada amb el pseudònim de J. Bermúdez Ruiz, on criticava la política local, l'espanyola i l'imperialisme nord-americà, i on donà també la benvinguda al manifest de Palamós de Ruiz-Giménez.

No és estrany que, per aquest camí, el 1970, esdevingués el primer signant d'una petició d'amnistia presentada al Govern Civil amb el suport de 326 signatures de gironins (8). El fet s'emmarcava en el context de lluita democràtica contra el franquisme decadent i a la defensiva, i els resorts del vell règim es posaren immediatament en marxa. El governador Victorino Anguera, receptor del document, no vacil·là a sotmetre Sobrequés a un «marcatge» molest i ridícul. Ens consta que el

Sobrequés en una taula rodona, celebrada a l'Òmnium Cultural de Barcelona, per parlar de la problemàtica universitària de Girona (maig de 1969).

professor va passar estones poc grates, però sí el ponci petulant no pogué desempallegar-se de la presència de Sobrequés, sí que aconseguí la suspensió parcial de *Presència*, que era la revista que havia publicat el document i les signatures.

Si no abans, des del 1969 la Comissaria del Cos General de Policia de Girona tenia fitxat Santiago Sobrequés com a «separatista» (9), terme ben tòpic que era aplicat als dissidents del sistema i que tenia la mateixa imprecisió científica que el de comunista. La qualificació, i una descripció més extensa de la seva persona, es torna a reperir el 8 de juliol de 1972, en una relació de professors de l'Estudi General, on Sobrequés ocupava llavors la plaça de professor agregat d'Història medieval:

«Santiago Sobrequés Vidal fue catedrático y director del Instituto Nacional de Enseñanza Media de esta capital, actualmente es profesor de Letras en el Estudio General de Gerona. Tiene publicados textos de Geografía e Historia, aprobados por el Ministerio correspondiente y destinados a los alumnos de los cursos de Bachillerato, siendo conocido el hecho de que la parte histórica que se refiere a España de los años 1936 al 1939 y siguientes son escritos por otros profesores a los que pidió colaboración, bien por temor a cometer alguna indiscreción o por no sentir la línea política de esta época. Es de ideología separatista; en sus manifestaciones se ha demostrado muy prudente» (10).

Sobrequés havia estat, efectivament, reticent a signar –durant els anys quaranta– els temes corresponents a l'Alzamiento i ho tornà a ser quan publicà el manual d'*Historia Moderna y Contemporánea* (Barcelona, Editorial Vicens Vives, 1966) destinat als alumnes de Pre-universitari. Ell mateix ho manifestava a la introducció dient que «lo ha prolongado, contra lo que hubiera sido su deseo, más allá de 1936». I afegia tot seguit: «La redacción de este último período ha sido encomendada a la competencia de D. Ángel Bellsolá Rey, Inspector Provincial del Movimiento en Gerona, a quien el autor, su antiguo maestro, se complace en agradecer cordialmente desde estas líneas, su inteligente y acertada colaboración.»

Consideracions per acabar

L'any 1970 Santiago Sobrequés va escriure: «L'historiador és un producte de la societat del seu temps i ha nascut per servir aquesta comunitat com qual-

sevol altre científic, el químic o el matemàtic; com qualsevol altre home, el fuster, el paleta o el miner. No és un home que contempli la societat estant-

Com a presoner de guerra, Sobrequés va passar quaranta dies al camp de concentració de Santander (Apunt al llapis d'un company de camp).

ne al marge. No pot evadir-se dels problemes i de les preocupacions de la societat en què viu. Si ho fes, a part de les responsabilitats com a ciutadà o com a creient, si ho fos, podria ser tal volta un erudit, però mai un historiador» (11).

Aquestes frases, que connecten amb pensaments similars de Lucien Febvre, resumeixen una actitud moral que supera la tècnica historiogràfica i la pau dels arxius. Febvre afirmava que l'historiador s'havia de submergir en la vida (12). I Sobrequés sense ser un «franc-tirador» com Marc Bloch, va fer-ho segons les circumstàncies, sense fresses ni ambicions personals, comproment-se amb moltes empreses i treballant –sense cobrar– perquè el país pogués continuar essent el país.

La seva inclinació bàsica cap a la història medieval serví per posar-lo en contacte amb la Catalunya independent i gloriosa de la historiografia romàntica. Una historiografia que ell va valorar positivament, tot i que era partidari d'eliminar-ne la brossa anacrònica i inexacta (13). Penso que la història refermà la seva catalanitat i, fins i tot, la possibilitat de creure en una catalanitat no res-

tringida al Principat. L'any 1961 va elaborar, precisament, un petit assaig sobre la denominació comuna dels homes i les terres dels Països Catalans, que ell albirava com una estructura econòmica o política integrada a Europa, «ja sigui directament, o bé, i això és el més versemblant, a través d'un altre complex més gran, hispànic, ibèric o peninsular» (14).

Resumint, doncs, tot el que acabo d'escriure, em sembla que el compromís polític del nostre professor travessà diverses etapes, relacionades amb les circumstàncies generals del país. Tot i que no em consta que fos militant de cap partit, es pot parlar d'un Sobrequés jove, catalanista i d'esquerres; d'un Sobrequés més reclus en la família i el treball, i per això ben vist pel sistema, i finalment, d'un Sobrequés que esdevingué una fita obligada per a la defensa del país i el despertar democràtic que havia de conduir-nos a una nova etapa que ell, malauradament, ja no pogué viure.

Josep Clara és historiador.

Notes

1. «El primer de maig a Barcelona», *Avançada*, 9 de maig de 1931, pàg. 6.
2. Jaume Vicens, «El moviment obrer a Girona», *Justícia Social*, 3 d'octubre de 1931. He conegut aquest article a través de l'amic Josep M. Muñoz.
3. «Les temptatives de formació d'un estat pirinenc», *Victors*, 4 (abril 1936).
4. Notes extretes de la cronologia de J.N.F. (Joaquim Nadal Farreras) a *Presència*, 333 (31 d'agost de 1974), pàg. 9.
5. BOE, 22 d'octubre de 1941.
6. Arxiu del Govern Civil de Girona, Secretaria particular, 1955.
7. «Consulta a la ciudad», *Presència*, 109 (5 d'agost de 1967), pàg. 5.
8. «326 peticiones de amnistía», *Presència*, 243 (28 de febrer de 1970), pàg. 5.
9. En un document datat el 12 de desembre de 1969 es llegeix: *El director del mentado Instituto hasta fecha reciente, de ideología catalano-separatista, ha sido sustituido por otro catedrático, para dicho cargo, considerado completamente afecto con los principios del Movimiento Nacional.* (Arxiu del Govern Civil de Girona, Informe general de la situación político-social y de los demás sectores o factores que pueden afectarla. Año 1969).
10. Arxiu del Govern Civil de Girona, Gabinete Técnico. Sección Coordinación y Relaciones Públicas, 1968-1972.
11. *Memoria acerca del concepto, método, fuentes y programa de la disciplina Historia Medieval de España*, treball mecanografiat inèdit, pàg. 61-62.
12. *Combates por la historia*, Barcelona, Ariel, 1971, pàg. 71.
13. «Sobre la Història de Catalunya», de Ferran Soldevila, *Serra d'Or*, desembre de 1964, pàg. 31.
14. Treball publicat, pòstumament, a *Presència*, 542 (novembre de 1980), pàg. 29-32.